

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

וילך

(חלק כד שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת נצבים-וילך, יט-כה אלול, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

וילך ב

[והרי מאורע כזה הוא חידוש גדול יותר מענין „ריחן שם ישראל – בלב אחד“⁵ – דהכא ה”ז עשר“ אחת].

וזאת בנוסף לכך שבאותה עת היו ישראל עסוקין באבלו של משה שלשים יום⁶; ולאח”ז, בעשירי בניסן⁷, עברו ישראל את הירדן (ובהקדמת כמה הכנות לזה⁸).

ולהעיר, שע”מ לכתוב ספרי תורה רבים כ”כ (יותר מששים רבוא!) יש צורך ברבוי עצום של יריעות קלף (שצ”ל „מן המותר בפין“⁹), דיו וכו’, והכנת כל הדברים הללו דורשת זמן רב ביותר, התעסקות וכו’. ומה גם, שאין מסתבר לומר שכל אחד הי’ יודע לכתוב בעצמו ספר תורה¹⁰ (כנראה במוחש בזמן הזה, שרק מיעוט אנשים מוכשרים לאומנות כתיבת ס”ת), ובפרט באופן של „התנאה לפניו“ – בקלף, דיו, קולמוס וכתב נאה¹¹. וא”כ, ודאי שבנוגע לריבוי אנשים היתה הכוונה בזה מלכתחילה – רק ע”י שליח¹².

ב. ע”ד הנ”ל יש להקשות גם בדברי חז”ל¹³, שביום פטירתו כתב משה רבינו

א. אחת מן המצות שנצטוו ישראל בסוף מ’ שנה, ובסמיכות ממש לפטירת משה (ועכ”פ ליום הפטירה), היא מצות כתיבת ספר תורה, כדילפינן מהכתובי „ועתה כתבו לכם את השירה הזאת“, ש”מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו“².

והנה, כיון שהציווי „ועתה כתבו לכם את השירה גו” בא כהכנה לכניסה לארץ – „כי אביאנו אל האדמה גו’ וענתה השירה הזאת גו”³ – מובן, שכל אחד מישראל נתחייב מיד („ועתה“) לקיים ציווי זה ולכתוב ספר תורה לעצמו.

ותמוה: זמן הציווי „ועתה כתבו גו” ואמירתו לישראל היו ביום פטירת משה (ז’ אדר)⁴ – ולא אשתמיט בשום מקום לומר שביום אחד נשתדלו יותר מששים רבוא מישראל לעבד עורות וכו’ ולכתוב (ועכ”פ להתחיל^{4*} בכתיבת מה שהוא מ”ס”ת!

(1) פרשתנו לא, יט.

(2) ל’ הרמב”ם הל’ ס”ת פ”ז ה”א. ועד”ז בסהמ”צ מ”ע ית. והוא ע”פ סנה’ כא, ב.

(3) לא, כ”כא. ולהעיר מאשכול ריש הל’ ס”ת

(וראה תוס’ ור”ן נדרים לה, א. שו”ת חת”ס יו”ד

סרנ”ד. ועוד) שהלימוד מפסוק דילן שמצוה

לכתוב ס”ת, הוא מזה שהשירה היא „לעד“, ע”ש.

(4) כהתחלת הפרשה (לא, ב) ובפרש”י שם.

(4*) כי אף את”ל שאין הכרח (מצד הציווי

דועתה כתבו גו’) לסיים כתיבת ס”ת קודם כניסתם

לארץ (משא”כ ס”ת שכתב משה דלקמן ס”ב) –

מ”מ, הרי לא מצינו מוזכר אשר ששים ריבוא

אנשים התחילו בכתיבת ספרי תורה (עכ”פ

בהכנות לזה –) תומ”י.

(5) פרש”י יתרו יט, ב (ממכילתא שם).

(6) ברכה לד, ת.

(7) יהושע ד, יט.

(8) ראה יהושע א, יא. שם ג, ג ואילך.

(9) ראה שבת קח, א. מס’ סופרים בתחלתה.

טושו”ע יו”ד ר”ס רעא.

(10) להעיר מראב”ע פרשתנו כאן.

(11) שבת קלג, ב.

(12) ראה לקו”ש חכ”ג ע’ 17, וש”נ.

(13) דבר’ פרשתנו פ”ט, ט. פסיקתא דר”כ פ’

מש"כ הרמב"ם¹⁷ בתיאור סדר הלימוד
דישראל במדבר, של אחרי ששמעו
המצוה והלכותי ממשה ואהרן כו', היו
„כותבים המצוה ההיא במגלות“ (שבהן
היו לומדים לאח"ז),

דלפ"ז נמצא, שבמשך מ' שנה
במדבר היו כתובים (גם) לישראל רובן
ככולן דפרשיות התורה, „ולא ה' חסר
.. רק הסיום מפרשיות אחרונות“.

וממילא יש לומר, שלאחרי הציווי
„ועתה כתבו לכם גו'“, סיים כל אחד
מישראל את כתיבת הס"ת שלו, ותו
לא¹⁸.

ג. אבל דוחק לתרץ כן, מכמה
טעמים:

(א) תירוץ זה א"ש רק למ"ד¹⁹
ד„תורה מגילה מגילה ניתנה“, או
אפילו למ"ד¹⁹ „תורה חתומה ניתנה“ –
אליבא דפירוש התוס'²⁰, שהכוונה בזה
„שעל הסדר נכתבה“,

[דהיינו, „על הסדר“ שבאו בתורה:
כיון ש„אין מוקדם ומאוחר בתורה“
וישנן פרשיות שנאמרו „לפני אותם
הכתובים לפניהם“, נתעכבה כתיבת
פרשיות אלו עד שנאמרו אותן
הפרשיות ה„כתובים לפניהם“, ואז
נכתבו כל הפרשיות הללו „על הסדר“],
אבל לא אליבא דרש"י²¹, שפי'

„י"ג תורות, י"ב לי"ב שבטים, ואחת
הניח בארון“ – דלכאורה: היאך יתכן¹⁴
לכתוב י"ג ספרי תורה ביום אחד?!

והמפרשים¹⁵ ביארו, שבאותו היום
לא הוצרך משה אלא לסיים את כתיבת
ספרי התורה¹⁵, ד„כל מה ששמע ביום
אחד כתב וכן בכל יום, ולא ה'
חסר בכל התורה רק הסיום מפרשיות
אחרונות“.

ובהמשך לזה יש להוסיף אפילו
בנוגע לפרשיות שמנצבים ואילך –
דכשם שמצינו שכתב משה „וימת
משה“ (ע"ש העתיד?)¹⁶, כך ה' יכול
לכתוב פרשיות הנ"ל (ועכ"פ רובן)
בימים שלפני הסתלקותו [אף שכמובן
אין לומר שאמר לישראל לפני יום
הסתלקותו].

ועד"ז ה' אפשר לכאורה לתרץ
גם בנוגע לכל ישראל – ע"פ

וואת הברכה. מדרש תהלים ע"פ צ, א. ועוד.
הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ולס' היד). ועוד.
14) להעיר מב"ב יד, א ובפרש"י ד"ה דילמא
שם.

15) פי' מהר"ו לדב"ר שם. – ובשו"ת חת"ס
(ח"ו סכ"ט) בשם השל"ה כתב (לתרץ איך כתב
משה ביום פטירתו שה' בשבת), שמשה כתב
הס"ת בהשבעת הקולמוס. וראה גם צרור המור
ס"פ עה"פ עד תומם. וצע"ג שעפ"ז – ס"ת
הכתובה בנס כשרה ולכתחילה. – ולהעיר מדברי
הצ"צ בנוגע למהירות כתיבת אדמו"ר האמצעי
(ס' השיחות תש"ב ע' 122. התמים ח"ב ע' עח"ט)
ואכ"מ.

15*) אבל להעיר שבהקדמת הרמב"ם לס' היד
מפורש: כל התורה כתבה משה רבינו קודם
גימות בכתב ידו. וכן בהקדמתו לפיה"מ שם:
וכשה' לפני מותו החל לכתוב התורה בספרים
(וראה תרגום קאפח שם).

16) ראה ב"ב טו, א. פרש"י ברכה לד, ה.

17) בהקדמתו לפיה"מ בתחלתה ד"ה דע
(וראה תרגום קאפח שם).

18) עד"ז תי' בחשק שלמה לגיטין ס, א (שו"ת
בנין שלמה בהקדמתו השני').

19) גיטין שם.

20) ד"ה תורה חתומה גיטין שם.

21) ד"ה חתומה גיטין שם. וכ"כ ברמב"ן

בהקדמתו לפירושו עה"ת, דלמ"ד זה „נכתב הכל

ולכאורה י"ל הטעם בזה: איתא ברא"ש²⁵ (וכן קיי"ל להלכה²⁶) ש"האידינא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים מ"ע היא על כל איש מישראל . . . לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושי' להגות בהן הוא ובניו כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה . . . הם הם הספרים שאדם מצוה לכותבם" – וכפסק הש"ך²⁷, דהאידינא, "המ"ע נאמר דוקא באלו, ולא בס"ת".

ובנוגע לספרים סתם (כתובים או נדפסים), הרי כו"כ – אפילו מאלו שז"ע נכנסו בגיל בר מצוה – קונים ספרים ע"מ ללמוד בהם, ובאופן זה יוצאים ידי חובת מצוה, "כתבו לכם"²⁸.

ואע"פ שפסק הרמ"א²⁹ ד"לקחו כך ולא הגיהו בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה" (ולכל הדיעות³⁰ אי"ז קיום המצוה כדבעי ולכתחילה) –

210 מ"מ, הדין הנ"ל (דהרמ"א) נאמר רק בנוגע לס"ת, דבס"ת איכא חיוב כתיבה; משא"כ, "האידינא", שמקיימין המצוה בספרים סתם, אף הרמ"א מודה דיוצאים י"ח המצוה ע"י קניית ספרים, וכמשנ"ת במק"א באריכות³¹.

(25) ה"ל קטנות ריש ה"ל ס"ת.

(26) טושו"ע יו"ד סי' ער ס"ב.

(27) יו"ד שם סק"ה.

(28) ראה לקו"ש חכ"ג שם (ע' 24-5) שלדיעה זו י"ל שאי"צ ספרים מכל הסוגים שמנה הרא"ש (ודי אולי בספר אחד?).

(29) יו"ד שם ס"א.

(30) גם להדיעות שקיים המצוה – רש"י מנחות ל, א ד"ה כחוטף. נמוקי' להלכות קטנות שם. וכן פסק הגר"א יו"ד שם. וכן משמע בט"ז שם סוסק"א. ועוד.

(31) לקו"ש חכ"ג שם (ע' 21 ואילך). ע"ש

ד"ח תומה ניתנה" היינו ש"לא נכתבה עד סוף מ' לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן".

(ב) בכלל צ"ע אם כוונת הרמב"ם לומר שכל א"ת וא"ת מישראל – כל בר חיובא – ה"י כותב בעצמו במגילות כל פרשיות התורה²² במשך מ' שנה (ובפרט שחלק גדול מהנכנסין לא"י נולדו במדבר).

(ג) ועיקר: בדברי חז"ל²³ מצינו רק, כנ"ל, שמשוה כתב י"ג ס"ת. ואי נימא דכל בר חיובא שבאותו דור כתב (לאחרי הציווי, ועתה כתבו לכם גוי") "ספר תורה לעצמו" – לכאורה ה"י צריך הדבר להזכר בדברי חז"ל, כנ"ל. ומזה שהזכירו חז"ל בדבריהם רק את י"ג ספרי תורה הללו, משמע שלא אירע אז חידוש גדול כ"כ כסיום יותר מס' ריבוא ס"ת (או אפילו – התחלת כתיבתם)²⁴.

ד. ויובן בהקדם התמי' המפורסמת: כיון שמ"ע על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו – מפני מה לא מצינו בישראל בכלל, ובכו"כ מגדולי ישראל בפרט, שקיימו זאת בפועל (ובסמיכות לזמן החיוב במצות, החל ממצות "ולמדה" שהיא טעם המצוה "כתבו לכם")?

בשנת הארבעים כשנצטווה כתבו לכם גוי". וראה לעיל הערה 15*.

(22) ובכל התנאים הדרושים שתה"י ס"ת כשרה.

(23) ראה ג"כ רש"י פרשתנו לא, ט (ובגו"א וכו' שם). שם לא, כב. כד-כו.

(24) ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מנין הפרשיות פרשה ס (רי"ג, ג) – שלדעת הרס"ג משמעות הכתוב היא שלא צוה הכתוב אלא לכתוב ס"ת אחת לכל ישראל. ע"ש.

ה. אבל באמת אי"ז תירוץ (מספיק), דלא מצינו בשום מקום ולא ראינו בפועל, שכל בר מצוה תיכף כשנכנס למצות יכתוב (או עכ"פ יגיל, או יקנה – עפמשנת" בסוס"ד) ספרים שיהיו בידו, עד לספרי שולחן ערוך³² – מיד כשנתחייב בקיום „ולמדה“.

ועוד זאת: לדעת כו"כ פוסקים [וביניהם הבית יוסף (הב"ח) והט"ז³³]; ועד"ז כו"כ פוסקים לאחרי הש"ך³⁴ לא בא הרא"ש לבטל מצות כתיבת ס"ת כפשוטה, אלא להוסיף – ש„האידינא“ נוסף (TUD) חיוב „לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושי“.

וא"כ, התמי' הנ"ל במקומה עומדת: איך יתכן שגם כו"כ מגדולי ישראל – שבדאי הדרו במצות לקיימם באופן של לכתחילה ולכל הדעות – לא השתדלו לכתוב ס"ת (לא בעצמם ואפילו לא ע"י שליח) כדי לצאת י"ח גם לדעת הפוסקים הנ"ל, שישנה מצוה לכתוב ס"ת כפשוטו?

ויתירה מזו: אפילו אותם גדולי ישראל שכתבו ס"ת – לא עשו זאת תיכף לאחרי שנתחייבו במצות, ואפילו לא מיד כשנתאפשר להם הדבר (באמצעים כספיים וכו') – אלא לאחרי כו"כ שנים!³⁵

באורך שהוא ע"ד „דון מינה ואוקי באתרא“ (יבמות עח, ב. וש"נ).

(32) שעני' „תהי' לעד“ בשלימות, כי יודע המצות על בורין ובמילא – יודע אשר „הפר“ – אבל לא מצאתי לע"ע מי שידגיש בנדוד"ס ה'יד, השרוע וכיו"ב.

(33) ליו"ד שם.

(34) ראה שאגת ארי' סי' לו. ברכי יוסף ליו"ד שם. שו"ת חת"ס יו"ד סג"נד. ועוד.

(35) במנ"ח מצוה תריג (קרוב לסופה)

ו. ויש לומר הביאור בזה:

נהוג בישראל בכל תפוצותיהם, שבכל קהילה ישנו ספר תורה השייך לציבור³⁷,

דבנוסף לזה שיחידים כותבים ספרי תורה ומוסרים אותם לבתי כנסיות (כו"כ מוסרים „יפה יפה“³⁸, ובכמה ישנה שקו"ט³⁹ אם נשארים קנינו של היחיד או שנעשים קנינו של הציבור), הנה מנהג ישראל שהציבור שוכר יחד סופר לכתיבת (או קניית) ספר תורה, וספרי תורה אלו הם בודאי קנין הציבור, וממילא יש לכל איש

שלהסברא שהמצוה היא כתיבה לחוד (ולא – ללמוד בה), לא נקרא ביטול מ"ע עד שימות ולא יכתוב ס"ת (וראה דעת קדושים לסי' ער סק"ד). אבל [נוסף לזה שנפסק הדין בשו"ע כדעת הרא"ש שהמצוה היא ללמוד בה (שלכן חייבים האידינא בכתיבת חומשי תורה כו'), כנ"ל – הרי] גם לדידי' לא קיים המצוה עד שיכתוב.

(36) את"ל שזהו ע"ד אבןן במאי הוי זהיר טפי (שבת קיח, ב) וכיו"ב – יתורץ מה שכו"כ גדולי ישראל לא נזכר בהם (לא ראינו) שיכתבו ס"ת.

(37) וכופין בני העיר לקנות להם ס"ת (רמב"ם הל' תפלה רפ"א. הל' שכנים רפ"ו. טוש"ע או"ח ר"ס קנ. חו"מ ר"ס קסג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הי"ג).

(38) ר"ה ז, ריש ע"ב. וש"נ.

(39) ראה המובא בפתחי תשובה ליו"ד שם

סק"ג. יסודי ישורון ח"ב ע' צ. ע' קמו. לקמן הערה 49. וכבר דשו בו רבים.

לכל מי שנוטלו לצאת בו על מנת שיחזירוהו להם⁴⁵.

ועד"ז יש לומר בנדוד: כיון שמחמת המצב דהעדר העשירות וכו' אין ביד כל אחד לכתוב ס"ת לעצמו, ה"ה יוצא בזה שהקהל כותב ספר תורה יחד, כי „מסתמא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנים חלקם" לכל אחד מהקהל („על מנת שיחזירוהו להם") כדי שהס"ת (וכתיבתו) יהא שייך אליו לגמרי ויוכל לצאת בו י"ח מצות „כתבו גו' ולמדה גו"⁴⁶.

212 [ויתירה מזה – אי"ז ס"ת של שותפות, אלא זהו מלכתחילה (בזמן הדרוש) שלו לגמרי, כדלקמן].

ח. אבל לכאורה אינה תשובה, דלא הרי ס"ת כהרי אתרוג:

לגבי אתרוג, די בזה שהאתרוג קנוי לו – „שלו", ולכן מועילה הקנאה זו שהקהל מקנה לו את האתרוג (לשעת נטילתו);

משא"כ לגבי ס"ת, אין די בזה שיהי' לו ס"ת, אלא כל אחד מחוייב לכתבו (בעצמו או ע"י שלוחו). ומטעם זה קיי"ל⁴⁷, ש„אפילו הניחו לו אבותיו ס"ת, מצוה לכתוב משלו"; ויתירה מזו:

45) או"ח שם ס"ט (ע"פ רשב"ם ב"ב שם). וראה שד"ח כללים מע' הלמ"ד כלל קמא אות נא.

46) ועד"ז בנוגע לספרים כו' (לדעת הש"ך – הובאה לעיל סעיף ד – שהאינדנא המצוה „דוקא באלו") – שמכיון שכופין בני העיר „לקנות גם תורה שבע"פ כולה" (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הי"ג ובקור"א שם, וס"ג), הרי „כל הקהל נותנים חלקם לכאור"א מהקהל בשעה שלומד בהם כדי שיוכל לקיים מצותו, או בלב ב"ד מתנה.

47) סנהדרין שם. רמב"ם הל' ס"ת שם. שו"ע יו"ד שם ס"א.

מישראל⁴⁰ חלק במצות „כתבו לכם גו'".

אלא שבנוגע לדבר השייך לציבור מצינו שקו"ט⁴¹ אי שייך לומר שיש ליחיד (כפרט בפ"ע) חלק פרטי בזה [כיון שציבור (קהל) אין ענינו רק צירוף של ריבוי יחידים, אלא זוהי מציאות חדשה; ומטעם זה במסירה לצבור צ"ל הזהירות להיות מוסר „יפה יפה"].

ויתירה מזו: אפילו את"ל דהוי כס"ת של שותפין – הרי רבים מהאחרונים⁴² ס"ל דאין יוצאים בס"ת של שותפין, אלא כל אחד צריך לכתוב ס"ת לעצמו –

וא"כ, הדרא קושיא לדוכתא: היאך יוצאים י"ח מצות כתיבת ס"ת בזה שיש לכ"א חלק בס"ת של קהל?

ז. והביאור בזה:

באתרוג (ומיניו) הדין הוא⁴³ שאין יוצא אדם י"ח בשותפות, אלא צ"ל „כולו שלו"⁴⁴, ואעפ"כ „נוהגים במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונים אתרוג בשותפות .. מפני שכיון שקנאוהו לצאת בו מסתמא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנים חלקם

40) אפילו שלא מאותו הציבור, כי הכוונה גם לאורחים וכו'.

41) ראה מפענח צפונות פ"ד ס"ב וס"ד. ועוד. לקו"ש ח"ח ע' 112. חל"ג ע' 110. ועייג"כ בנוגע לנדוד – ס"ת – מפענח צפונות (פ"א ס"ה. וש"נ) שלהרגצובי לא שייך ב' קנין ליחיד מכיון שהוא דבר שבקדושה. ע"ש.

42) ראה ח"י רעק"א ופתחי תשובה (סק"א) ליו"ד שם. יסודי ישרון שם ע' צב. וס"ג.

43) שו"ע או"ח סתרנ"ח ס"ז.

44) לשון הרשב"ם ב"ב קלז, ב ד"ה יצא.

לדעת הרמ"א²⁹, אפילו מי שקנה ס"ת, ולא הגי' בו דבר, הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה" –

וא"כ, מה יועיל זה ש"כל הקהל נותנים חלקם" לכל אחד מהקהל, הרי סו"ס לא עדיפא מקניית ס"ת (ע"י כ"א בעצמו)?!

וההסברה בזה:

הנדון כאן הוא ס"ת של ציבור, השייך אל הציבור; וממילא, מצינו בזה הכלל⁴⁸ ד"לב ב"ד מתנה עליהן, היינו, שהקנאת הס"ת לכאור"א היא (לא מצד כל יחיד בפרט, אלא) מפני ש"לב ב"ד מתנה" ומקנה הס"ת לכאור"א.

ועפ"ז יש לומר שהתנאי ד"לב ב"ד" בנדו"ד⁴⁹ אינו רק שהס"ת היא "שלו", אלא יתירה מזו, שגם כתיבת ספר התורה יתעשה עבורו⁵⁰ – דתיכף

(48) כתובות קו, ב. ו"שנ. וראה שד"ח שצויין בהערה 45, דמה שיוצאים באתרוג הקהל הוא ג"כ מטעם זה.

(49) ראה רש"י שבועות יא, א ד"ה לב: וכל מידי דציבור נותנין ב"ד לב. ולהעיר, שבס' "קובץ" לרמב"ם הל' ס"ת שם כתב, שמטעם זה יחיד המקדיש ס"ת לציבור לא אבד מצותו כי לב ב"ד מתנה שלא מסרו לציבור אלא לקרות בה. וראה גם בני יונה להל' ס"ת סי' ער ס"א.

(50) ראה גם שו"ת קנאת סופרים (למהרש"ק) תשובה ה, והסברא שיוצאין בס"ת של שותפין כי אמרינן יש ברירה*, דבשעה זו דשותף א' נוטלו הוי כשלו כולו. . . ואף דאח"כ נתנו לחבירו הוי

(* והרי זהו הטעם לפס"ד הרמ"א שהובא לקמן סעיף יו"ד, דבאתרוג של שותפין אמרינן, אדעתא דהכי קנאוהו, כמ"ש במו"א שם סק"י (והוא מתשובות הרשב"א סי' תו. וראה ר"ן בנדרים (מה), ב) דבאין בו דין חלוקה (בכה"ג שניקרו של דבר נתברר כבר משעה ראשונה) לכובע אמרינן יש ברירה).

בשעת כתיבת הספר, "לב ב"ד מתנה" שהכתיבה היא בשליחות כל אחד מהקהל⁵¹, ובשעה שיצטרך לקיים ענין "ולמדה" בס"ת – בעת עלייתו לתורה – ה"ז ספר תורה שנכתב (רק) עבורו⁵².

רק כמכרו לו. . . והשני לא הוי כקונה מן השוק כיון דס"ל יש ברירה א"כ הוברר הדבר בשעה דהוי בידו כאלו הוא כתבו מתחלה.

(51) ואף שלהסברא שאין יוצאין בשל שותפות ה"ז משום שצ"ל "כולו שלו" (כבאתרוג, כנ"ל ס"ז) – יש לומר* בכמה אופנים, ומהם: א) מצד "לב ב"ד מתנה" ה"ז כאלו נכתבה עבור כאור"א מהציבור ב"ד⁵³. ולהעיר מהחילוק בין ירושה לשותפות (בכורות נו, ב ובפרש"י ד"ה וכשחייבין).

ב) עוד מקום לומר חידוש אבל בסברא חזקה: "כתבו" ה"ז בדוגמת "ולמדה". וכשם ש"ולמדה", הרי החיוב הוא על כאור"א, אבל אפשר ואדרבא משובח בדיבור חברים, עד"ז גם כשרבים (ברוב עם – הדרת הס"ת) עושים שליח אחד לכתובה. ועכ"פ מקיים באופן דלכתחילה.

וי"ל רמז לכ"ז – מ"ת ה" באופן כזה: תיכף נעשית התורה, מאורסה" של כאור"א ב"ד⁵⁴ (שלכן מותר ללמדה, משא"כ עכו"ם – סנהדרין נט, רע"א), נוסף על שניתנה, מורשה קהלת יעקב*.

[ועד"ז מצינו בסוכה: כל ישראל ראויין לישיב בסוכה אחת (סוכה כז, ב), ולכאור"א – ג' דפנות כו' ב"ד⁵⁵,

משא"כ בקרבן תמיד, דחלק כאור"א נ"ד – ראה מפענח צפונות ולקו"ש שצויינו בהערה 41, ויש"א].

(52) ואף שהטעם שהלוקח ס"ת הוי כחוטף מן השוק הוא משום דלא טרח בה (נמוקי" להלכות קטנות שם, ועוד), והרי גם כאן לא טרח בה [ובמשנת חכמים (קונטרס על מ"ע שבספר אהבה) כתב מטעם זה שהכותב ס"ת לחבירו בלי ידיעתו אין חבירו יוצא בה מכיון שלא טרח בה כלל] – שאני בנדו"ד, שע"י "לב ב"ד מתנה" ה"ז

(* גם להדיעות שלא אמרינן בזה יש ברירה (ראה מו"א שצויין בשו"ג להערה הקודמת ש, טוב להכריז שיתן כל אחד חלקו לחבירו במתנה, ולא לסמוך על הדיעות דיש ברירה).

מה שחילקו האחרונים⁵⁶ בין ס"ת של שותפין לאתרוג של שותפין [דאף באתרוג של שותפין פסק הרמ"א⁵⁷ ש"אם קנו לצורך מצוה יוצאים בו מסתמא (וא"צ להזכיר בפירוש שהאתרוג ניתן לשותף השני במתנה על מנת להחזיר) דאדעתא דהכי קנאוהו]:

לגבי אתרוג מועילה מתנה על מנת להחזיר, כיון שהאתרוג צ"ל "שלו" רק בשעת נטילתו; משא"כ בס"ת שצ"ל על מנת ללמוד בו⁵⁷, אין מועילה מתנה על מנת להחזיר, דבאותו רגע שנותנו לחבירו אין לו ס"ת ללמוד בו.

אך יש לדחות, דחילוק זה בין ס"ת לאתרוג הי' לו מקום רק בדורות הראשונים שעיקר הלימוד הי' בס"ת⁵⁸; משא"כ בנוגע לס"ת האידנא, תוכן ענין "ולמדה" בס"ת (ע"פ מנהג ישראל

ואין ב"ד צריך לפרש תנאי זה לסופר הכותב ס"ת, כי ענין "לב ב"ד מתנה" הוא⁵³ אפילו היכא שהאדם אינו יודע ומתכוין לדבר, כדאשכחן בריבוי מקומות, ולדוגמא – לגבי הדין⁵⁴ ד"לשם ששה דברים הזבח נזבח", ש"אף מי שלא הי' בלבו לשם אחת מכל אלו כשר שתנאי ב"ד היא".

ט. עפ"ז יש לומר יתירה מזו:

גם הנולדים לאחרי שכתבו הקהל ס"ת, שתנאי ב"ד דשעת הכתיבה לכאורה אינו חל עליהם (ויש לשקוט"ט בזה), הרי, כיון שהציבור מוכרחין להגי' ס"ת מזמן לזמן, ו"כל המגי' ס"ת ואפילו אות אחת הרי הוא כאילו כתבו כולו"⁵⁵, יש לומר, שלכל הדיעות "לב ב"ד מתנה" שהגהת הס"ת תיחשב ככתיבת הספר עבור כל אלו שנולדו (והגיעו לעול מצות) בין כתיבת הספר להגהתו, ועד"ז בין הגהה להגהה.

וע"פ הסברה זו נמצא, דאפילו בקהילות שרק קנו ס"ת, הנה "לב ב"ד מתנה" שהגהת הס"ת (מזמן לזמן) נעשית בשליחות כל בר חיובא מהקהל, וממילא ה"ה מקיים בזה מצות כתיבת ספר תורה.

י"ד. אבל עדיין צריך להבין:

לכאורה מצינו חילוק נוסף בין אתרוג של קהל לס"ת של קהל, ע"ד

(56) ראה פתחי תשובה שבהערה 42. שו"ת קנאת סופרים תשובה ב, ד"ו. ועוד.

(57) ראה לשון החינוך מצוה תריג: ס"ת מוכן אצלו שיוכל לקרות בה תמיד. ועוד.

(58) ע"פ המבואר בפנים מובן ג"כ שאין קושיא (על הביאור שבפנים) מסוגיות הגמרא בנדרים (מח, א ובפרש"י), ב"ב (מג, א) דמשמע שם שס"ת של עיר אינה בשביל לצאת בה כתיבת ס"ת כ"א רק "לשמיעה קאי" (ב"ב שם). ולכן אפשר לכתוב חלקו לנשיא (נדרים שם) [וכמו שהביאו אחרונים ראי' משם שאין יוצאין בס"ת של שותפות] –

כי (נוסף לזה שבכמה אחרונים דחו הראי' מסוגיות הנ"ל, הרי) בדורות הראשונים שלמדו בס"ת לא יצאו בשל שותפות מכיון שצ"ל תח"י תמיד (להדיעות הנ"ל הערה 56). וראה גם יומא (ע, א) סוטה (מא, א) – "כל אחד ואחד מביא ס"ת מביתו כו".

כאילו הוא, שכר לו סופר לכתוב לו ס"ת", שיוצא בזה לכל הדיעות, כפסק הרמ"א י"ד שם.

(53) ראה ריטב"א שבועות יא, א. רמ"א או"ח סקנ"ד ס"ח, י"ד סרנ"ט ס"ב. ונוד.

(54) זבחים ב, ב.

(55) מנחות שם. רמב"ם הל' ס"ת שם.

אאפ"ל ש"יוצאים בו מסתמא" מצד זה ש"אדעתא דהכי" כתבו השותפין את הס"ת (ליתן כ"א לחבירו במתנה ע"מ להחזיר בכל זמן שירצה לקיים „ולמדה"). ובפרט שיתכן ששניהם ירצו ללמוד בס"ת באותו זמן;

משא"כ בנוגע לס"ת של קהל, הי"ז קנוי לציבור ע"מ לקרות בו ברבים, ולכן א"צ לפרש שום תנאי וכו', אלא „לב ב"ד מתנה" שכאשר כל אחד עולה לתורה אזי הס"ת הוא „שלו", ויתירה מזו – שכתובת הספר היתה עבורו, כדי שיוכל לקיים בזה מצות כתיבת ס"ת.

יב. ע"פ כל הנ"ל יש לומר, שעד"ז קיימו ישראל מצות כתיבת ס"ת בפעם הראשונה⁶²:

כיון שבאותו הזמן הי' מן הנמנע שיוכל כל אחד מישראל לכתוב ס"ת לעצמו⁶², ובפרט שענין „ולמדה" איך לקיים המצות מתחיל מ"החודש הזה גי'" – כתב משה רבינו עבורם י"ג ספרי תורה, ספר תורה לכל שבט, והיו אלו ספרי תורה של קהל, וממילא „לב ב"ד מתנה עליהן" שבשעה שילמד כ"א מהס"ת – מלכתחילה כתב משה רבינו את הס"ת עבורו⁶³.

ויש לומר שזה גופא הוא הטעם

(62) ראה גם אור שמח להל' ס"ת שם. אבל שם מוכיח מזה דיוצאין בס"ת של שותפין, אבל ע"פ המבואר בפנים אין מזה ראי', כי שם היו ס"ת של קהל דלב ב"ד מתנה עליהן.

(62*) ועצ"ע בנוגע לייג ס"ת שכתבן משה למ"ד תורה חתומה ניתנה. וראה לעיל הערה 15 בסופה.

(63) אבל ראה לעיל הערה 58 (להדיעות הנ"ל שהס"ת צ"ל תח"י תמיד). ואולי יש לחלק כי מכיון שאז לא הי' אפשר באופן אחר, יוצאין בזה. ועצ"ע.

בפועל) הוא בעיקר⁵⁹ בזה שקורין בו ברבים⁶⁰.

וממילא מובן, שאפילו לדעות אלו שאין יוצא אדם י"ח המצוה (גם להרא"ש) בספרים בלבד, ומחוייב גם לכתוב ס"ת, הרי אין חיוב שהס"ת יהא תחת ידו בכל עת ובכל שעה⁶¹, אלא די בזה שיש לכ"א ספר תורה משלו בעת שמקיים ענין „ולמדה" – בעת העלי' לתורה והקריאה בה.

יא. ופרט נוסף בזה – דס"ת של קהל אינו כס"ת של שותפין:

בס"ת של שותפין, חלוקת הס"ת ביניהם תלוי' בדעת השותפין. וכיון שענין „ולמדה" אינו מוגבל בזמן, דלא כאתרוג שנטילתו היא בזמן מסויים,

(59) אף שגם האידנא יש לימוד (לכאור"א) בס"ת – ט"ז (סק"ב) ומג"א (סק"א) אור"ח סרפ"ה. שר"ע אדה"ז שם ס"ד. – וצ"ע (שלמרות השר"ע) לא ראינו זה רק בעלי' לתורה (רק באריז"ל וכו' – שהי' מעביר הסדרה בס"ת – שי' הכוונות סדר שבת ענין ליל ו'. פ"ע"ח ש' הנהגת הלימוד. שי"ח פ"ג). ובדבר הרגיל כיו"ב בכל ע"ש גם לא ראינו ראי' (שד"ח כללים מע' ל כלל עז. וט"ו).

(60) בב"י לטו"ד שם (בסופו) „אבל לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו (ולא – רק בבית הכנסת) פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע שהרי הוא נוהג בו כמו שהיו נוהגים בדורות הראשונים". אבל נוסף לזה שגם לדבריו כתיבת ס"ת כדי לקרות בה ברבים היא ג"כ קיום מצוה, הרי מכיון שכבר נהגו ישראל שלא ללמוד בס"ת (וראה פרישה שם (סק"ח) שלא „לזוזל בכבוד ס"ת"). א"כ האידנא קרייתת ברבים זוהי עיקר מצותה. וראה לבוש יו"ד שם ס"ב: וחייבים לכותבה לקרות בה ברבים (אבל ראה הערה הקודמת).

(61) ראה נד"ז שו"ת נפש חיי' יו"ד סי' עה (אלא שהוא כתב שמשו"ז האידנא לא הוי המצוה שכ"א יכתוב ס"ת לעצמו, ומספיק זה שיש להציבור ס"ת א' לקרות בה).

ועי"ז שלכל ישראל תהי' אות בס"ת — והרי מצות כתיבת ס"ת היא „סיום” כל תרי"ג מצות⁶⁵ — נזכה בקרוב ממש לסיום הגלות⁶⁶, גלותנו, שכל ישראל יצאו ממנה בביאת משיח צדקנו,

והוא יכתוב את „משנה התורה”⁶⁷ „לשם המלך”, אשר „יהי' עמו תמיד כו' שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו”⁶⁸.

(משיחות י"ט כסלו)

(התועדויות שלאח"ז, תשמ"ב)

הל' ס"ת (הובא בב"י לטיו"ד שם בתחלתו) דגם כששכר סופר לכתבו כו' הוי ג"כ כאילו קיבלו מסיני.

גם י"ל שע"י ברכות התורה בעת העלי' ה"ז כמו שמעיד על כשרות התורה, והוי ע"ד הגי' בה אות אחת (ואולי גם יתירה מזה), כמשנ"ת בהתועדות.

(65) ראה ס' החינוך שם. ועוד.

(66) ראה בן איש חי פ' בראשית (ע' ז).

(67) שופטים יז, יח.

(68) רמב"ם הל' ס"ת שם ה"ב.

לכך שהציווי דכתיבת ס"ת נאמר במצב כזה — שבאותו הזמן לא היתה אפשרות שכל אחד מישראל יקיים מצות הכתיבה כ"א בס"ת של קהל —

ובא ענין זה ללמד לדורות הבאים, שבבוא מצב, כעבור ריבוי שנים, שאין ביד כל אחד מישראל לכתוב ס"ת לעצמו, אזי המצוה מלכתחילה היא שיקיימוה בס"ת של קהל.

יג. מכל האמור לעיל מובן גם גודל הענין דקניית אות בס"ת של קהל:

בקני' זו יוצא אדם י"ח המצוה לא רק מצד „לב ב"ד מתנה” (שענין זה מועיל, כנ"ל, אפילו אין משתתפים בכתיבת הספר ע"י קניית אות), אלא יש בזה גם המעלה דמעשה בפועל (בממונו) בכתיבת התורה,

ואז בודאי אי"ז „חוטף מצוה מן השוק”, אלא „כאילו קבלו מהר סיני”⁶⁴.

(64) ל' הגמרא מנחות שם. וראה נמוק"י ריש

